

Szczerść i nieszczerść w wypowiedzi

- [Wprowadzenie](#)
- [Film](#)
- [Multimedialne ćwiczzenia interaktywne](#)
- [Podsumowanie](#)
- [Słowniczek](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Wprowadzenie

Według naukowców w ciągu dnia kłamiemy od 2 do nawet 200 razy. O kłamstwie mówimy wtedy, gdy nasza wypowiedź stoi w sprzeczności z posiadaną przez nas wiedzą. Dla odbiorcy nie zawsze jest to oczywiste. O fałszywym charakterze komunikatu mogą jednak świadczyć sygnały wysyłane przez nasze ciało, a także intonacja wypowiedzi. Jak zatem rozpoznać nieszczerłość w komunikacji językowej?

Już wiesz

Przed zapoznaniem się z e-materiałem powinieneś znać:

- schemat komunikacji językowej według Jacobsona.

Nauczysz się

- omówisz sposoby nieuczciwości w komunikacji językowej;
- opiszesz środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej;
- nazwiesz środki werbalne i niewerbalne służące nieszczerości;
- rozpoznasz i nazwiesz chwytory erystyczne;
- rozpoznasz ironię w tekstach literackich i określisz jej funkcje;
- omówisz schemat komunikacji językowej i odpowiadające jego elementom funkcje językowe;
- rozpoznasz i scharakteryzujesz funkcje językowe w wypowiedziach.

Film

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Multimedialne ćwiczenia interaktywne

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Podsumowanie

By akt komunikacji językowej mógł zostać zrealizowany, konieczne jest nawiązanie, w określonej sytuacji, kontaktu między nadawcą a odbiorcą w celu przekazania komunikatu zgodnego ze znanym obu rozmówcom kodem.

Podstawową funkcją wypowiedzi mówionych i pisanych jest funkcja komunikatywna służąca porozumieniu. Ponadto wyróżniamy funkcje szczegółowe: poznawczą/informatywną, ekspresywną, impresywną, poetycką i fatyczną. Każdej z nich towarzyszy określona intencja, czyli cel, np. ostrzeżenie, prośba, przeprosiny.

Komunikację dzielimy na werbalną, której środkiem jest język mówiony i niewerbalną, której środkami są przede wszystkim: mowa ciała, mimika, intonacja, gestykulacja, postawa.

Komunikacja niewerbalna często jest miernikiem szczerości wypowiedzi. Gdy stoi ona w sprzeczności z komunikatem werbalnym organizm może wysyłać świadczące o tym sygnały: potliwość, przyspieszony puls, czerwienienie twarzy, rozbiegany wzrok, uciekanie wzrokiem w prawo. Gdy mówiący pozostaje szczerzy patrzy w oczy rozmówcy lub kieruje wzrok w lewą stronę, jest spokojny, a jego mimika symetryczna.

Kłamstwo jest wypowiedzią, która nie pokrywa się z wiedzą i oglądem rzeczywistości mówiącego. Jego przeciwieństwem jest prawda.

Erystyka to sztuka prowadzenia sporów. Pochodzi od greckiego słowa eris- spór, Eris była grecką boginią niezgody. Erystyka uczy, w jaki sposób dyskutować, obalać argumenty rozmówcy, niestety, często przy zastosowaniu nieuczciwych środków językowych i pozajęzykowych. Istnieje kilkadziesiąt chwytów erystycznych.

Przejawami nieszczerości są: ironia i sarkazm. Bazują one na rozbieżności między dosłownym a ukrytym znaczeniem komunikatu. Ironia ma na celu wykpienie rozmówcy; może mieć charakter pozytywny, humorystyczny. Sarkazm jest bardziej zjadliwy, ma wydźwięk wyłącznie negatywny. Bywa nazywany spotęgowaną ironią.

Ćwiczenie 1

Przeczytaj poniższe zdania i zaznacz, czy są one prawdziwe, czy fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Realizacja aktu komunikacji językowej jest możliwa dzięki komunikatom nadawcy.	☐	☐
Intencja wypowiedzi to cel, zamiar i kontekst.	☐	☐
Erystyka to sztuka prowadzenia sporów.	☐	☐

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Słowniczek

argumentum ad baculum

(łac. argument odwołujący się do kija) - chwyt erystyczny, polegający na zastraszeniu przeciwnika i grożeniu mu

argumentum ad misericordiam

(łac. argument odwołujący się do litości) - chwyt erystyczny, wzbudzający litość i współczucie przeciwnika

argumentum ad personam

(łac. argument wymierzony w osobę) - chwyt erystyczny, mający na celu wyśmianie przeciwnika, przez uwydatnienie jego wad; służy podważeniu argumentów rozmówcy

argumentum ad populum

(łac. argument odwołujący się do upodobań ludu) - chwyt erystyczny, polegający na odwołaniu się do stereotypów i opinii funkcjonujących w powszechnej świadomości

argumentum ad vanitatem

(łac. argument odwołujący się do próżności) - chwyt erystyczny, odwołujący się do próżności rozmówcy, polega na nieszczerym komplementowaniu go

erystyka

(gr. eris- kłótnia, spór; eristikos - kłótniwy) sztuka prowadzenia sporów, zmierzająca do obalenia argumentów przeciwnika i przekonania o słuszności własnych poglądów, często przez zastosowanie nieelojalnych, podchwytliwych środków językowych i pozajęzykowych, erystyka została rozwinięta w starożytnej Grecji, głównie przez sofistów

fałsz

1. niezgodność z prawdą; nieprawda; obłuda; kłamstwo; 2. podrobienie, fałszerstwo

intencja

(łac. intentio: rozciągnięcie, natężenie, napięcie, usiłowanie, uwaga) - zamiar, zamysł

intencja wypowiedzi

cel, jaki chcemy osiągnąć za pomocą wypowiedzi

ironia

(grec. εἰρωνεία eironeía - przestawienie, pozorowanie) - kąśliwa i drwiąca wypowiedź, ukryta pod pozorem aprobaty; opiera się na niezgodności komunikatu z jego ukrytym sensem

komunikacja niewerbalna

sposób komunikowania się bez użycia słów; jego środkami są: mimika, intonacja, gestykulacja, postawa, ubiór, zapach

komunikacja werbalna

sposób komunikacji, którego środkiem jest język mówiony

kłamstwo

twierdzenie opierające się na niezgodności z wiedzą i poglądem na rzeczywistość mówiącego; ma na celu świadome wprowadzenie kogoś w błąd

prawda

1. komunikat zgodny z rzeczywistością; przedstawienie czegoś w zgodzie z realiami; 2. to, co rzeczywiście jest lub istniało; 3. zasada dowiedziona naukowo lub wynikająca z doświadczenia, uważana powszechnie za niepodważalną

sarkazm

(gr.sarkasmos) - spotęgowania ironia, zjadliwa, złośliwa wypowiedź, mająca na celu wykpienie rozmówcy

Dla nauczyciela

Scenariusz

Autor

Learnetic

Temat zajęć

Szczerłość i nieszczerłość w komunikacji językowej

Grupa docelowa

szkoła ponadgimnazjalna, klasa II/ szkoła ponadpodstawowa klasa III

Ogólny cel kształcenia

Zaznajomienie uczniów z przejawami nieszczerłości w komunikacji językowej.

Kształtowane kompetencje kluczowe

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia

18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie

uczenia się przez całe życie

1. Porozumiewanie się w języku ojczystym
2. Kompetencje społeczne i obywatelskie
3. Umiejętność uczenia się

Cele (szczegółowe) operacyjne

Uczniowie:

- omawiają na podstawie analizowanych scen filmowych sposoby nieuczciwości komunikacyjnej;
- nazywają środki werbalne i niewerbalne służące nieszczerłości;
- rozpoznają chwyt erystyczny;
- analizują emocje, jakie budzą w nich komunikaty nieszczerze;
- rozpoznają ironię w tekstach literackich i określają jej funkcje;
- omawiają schemat komunikacji językowej i odpowiadające jego elementom funkcje językowe;
- rozpoznają i charakteryzują funkcje językowe w wypowiedziach;
- dyskutują nad etycznością nieszczerłości w komunikacji językowej.

Metody/techniki kształcenia

- metoda asymilacji wiedzy: pokaz filmu, praca ze słownikiem, pogadanka, dyskusja
- metoda praktyczna: ćwiczenia interaktywne
- metoda samodzielnego dochodzenia do wiedzy: "burza mózgów".

Formy pracy

- zbiorowa
- grupowa
- indywidualna

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca

1. Nauczyciel pyta uczniów, czy zdarza im się kłamać. Jeśli tak, to dlaczego? Nauczyciel zauważa, że kłamstwo leży w ludzkiej naturze, na potwierdzenie czego przytacza ciekawostki: według psychologa Roberta Feldmana kłamiemy średnio co 10 minut, wypowiadając 3 kłamstwa, a ponad 60 proc. naszej konwersacji ma charakter kłamliwy. Dzieci zaczynają kłamać już w wieku 3-4 lat, najczęściej robią to nastolatki, najrzadziej osoby w podeszłym wieku. Nauczyciel informuje, że tematem lekcji będą przejawy nieszczerości i szczerości w komunikacji językowej.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel wyświetla film *Szczerść i nieszczerść w komunikacji językowej*. Zatrzymuje po słowach: *Podstawowymi dla niej wyrażeniami są zwroty powitalne i pożegnalne, ale też potakiwania: aha, ok, tak*. Nauczyciel omawia schemat komunikacji Jacobsona. Uczniowie na podstawie własnej wiedzy lub *Słownika języka polskiego* definiują poszczególne elementy schematu komunikacyjnego. Następnie nauczyciel informuje, że każdemu z elementów odpowiada określona funkcja językowa (nadawca - f. ekspresywna, odbiorca - f. impresywna, komunikat - f. poetycka, kod - f. metajęzykowa, kontekst - f. poznawcza, kontakt - f. fatyczna). Uczniowie omawiają funkcje językowe. Następnie wykonują ćwiczenia interaktywne 1 i 2.
2. Nauczyciel wyświetla dalszą część filmu, przerywa po słowach: *Teraz jest znacznie łatwiej prawda? Oceńcie sami szczerść tych wypowiedzi*. Uczniowie wykonują zadanie. Argumentują swój wybór, wskazując na elementy werbalne i niewerbalne wypowiedzi (intonację, mimikę, gesty, postawę ciała itp.). Uczniowie rozwiązują ćwiczenia interaktywne 3 i 4. Odpowiedzi omawiają wspólnie z nauczycielem.
3. Uczniowie dyskutują, jakie emocje budzą w nich nieszczerze komunikaty (np. złość, niechęć, nieufność, dystans, itp.). Jaki skutek może przynieść kłamstwo?
4. Nauczyciel wyświetla ostatnią część filmu. Po projekcji prosi uczniów o przypomnienie definicji słowa erystyka (uczniowie mogą skorzystać z papierowego lub internetowego *Słownika języka polskiego*). Informuje uczniów, że chwyt erystyczny wyodrębnił Artur Schopenhauer w pracy *Erystyka, sztuka prowadzenia sporów*. Wskazał ich kilkadziesiąt. Uczniowie poznają kilka najpopularniejszych, omówionych w filmie i w e-podręczniku http://www.epodreczniki.pl/reader/c/141804/v/20/t/student-canon/m/j0000007Y6B2v23#j0000007Y6B2v23_000EX002. Następnie rozwiązują ćw. interaktywne od 5 do 7. Odpowiedzi omawiają wspólnie z nauczycielem. W przypadku zadania 7 przypominają różnice między ironią i sarkazmem. Odpowiadają na pytania: Czemu służy ironia w podanych przykładach. Jakiej jest funkcje?
5. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia interaktywne 8 i 9 . Wspólnie z nauczycielem omawiają znaczenie podanych związków frazeologicznych. Następnie wyszukują w *Słowniku frazeologicznym* inne związki frazeologiczne z wyrazami: *kłamstwo, kłamać, prawda*. Omawiają ich znaczenie.
6. Uczniowie rozwiązują ćwiczenie interaktywne nr 10. Odpowiedzi omawiają z nauczycielem. Na podstawie własnej wiedzy i *Słownika synonimów* uzupełniają listę wyrazów bliskoznacznych słowa *kłamstwo*.

Faza podsumowująca

1. W ramach podsumowania uczniowie odpowiadają na pytanie postawione na końcu filmu: Czy waszym zdaniem możliwe są sytuacje, które usprawiedliwiają nieszczerść wypowiedzi? (Uczniowie dyskutują nad sytuacją, gdy kłamstwo jest próbą uchronienia kogoś przed cierpieniem).

Praca domowa

1. Wyszukaj w mediach przykłady chwytów erystycznych, ironii i sarkazmu. Nazwij te chwyt.
2. Napisz przemówienie na dowolny temat, w którym wykorzystasz znane ci chwyt erystyczne.

Metryczka

Tytuł

Szczerść i nieszczerść w komunikacji językowej

Temat lekcji z e-podręcznika, do którego e-materiał się odnosi

Język wartości – wartościowanie w języku

Przedmiot

Etap edukacyjny

IV/szkoła ponadgimnazjalna; III/szkoła ponadpodstawowa

Podstawa programowa

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

- 6) rozróżnia w dialogu odpowiedzi właściwe i unikowe;
- 7) rozpoznaje w wypowiedzi ironię, objaśnia jej mechanizm i funkcję;
- 8) rozpoznaje pytania podchwytliwe i sugerujące odpowiedź;
- 9) rozpoznaje manipulację językową w tekstach.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 4) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu);
 - 5) stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji;
- wystrzega się nieuczciwych zabiegów erystycznych;

Nowa podstawa programowa

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 3) rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);
- 3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- 7) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np.: prawda-falsz, poprawność-niepoprawność;

Kompetencje kluczowe

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie

- Porozumiewanie się w języku ojczystym
- Kompetencje społeczne i obywatelskie
- Umiejętność uczenia się

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Uczniowie:

- omawiają na podstawie analizowanych scen filmowych sposoby nieuczciwości komunikacyjnej;
- nazywają środki werbalne i niewerbalne służące nieszczerości;

- rozpoznają chywy erystyczne;
- analizują emocje, jakie budzą w nich komunikaty nieszczerze;
- rozpoznają ironię w tekstach literackich i określają jej funkcje;
- omawiają schemat komunikacji językowej i odpowiadające jego elementom funkcje językowe;
- rozpoznają i charakteryzują funkcje językowe w wypowiedziach;
- dyskutują nad etycznością nieszczerości w komunikacji językowej.

Powiązanie z e-podręcznikiem

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131473/v/30/t/student-canon/m/j0000007XMB1v38#j0000007XMB1v38_0000003

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/141804/v/20/t/student-canon/m/j0000007Y6B2v23#j0000007Y6B2v23_000EX002